

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR NOMIDAGI
ANDIJON DAVLAT UNIVERSITETI

TABIIY FANLAR FAKULTETI

KUNDUZGI TA’LIM SHAKLI

60530400-GEOGRAFIYA TA’LIM YO‘NALISHI BITIRUVCHI
TALABALARI UCHUN

MAJBURIY FANLARDAN
YAKUNIY DAVLAT ATTESTATSIYA

D A S T U R I

Andijon-2025

Andijon davlat universiteti Kengashining 2025-yil 29-yanvardagi 7-sonli yig'ilish qaroriga muvofiq tasdiqlangan

Yakuniy davlat attestatsiya dasturi Andijon davlat universitetida ishlab chiqilgan.

Tuzuvchilar:

Tuzuvchilar: g.f.d. dots. A.A. Isayev
dots. I.Sulaymonov
dots. M.Atajonov

Kafedra mudiri:

M.M.Atajonov

Fakultet dekani:

N.X.To'xtaboyev

**O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i
o'rinbosari:**

J.Usmonov

**Axborot texnologiyalari bo'yicha
prorektor:**

M.Maxkamov

KIRISH

Mazkur dastur 60530400-Geografiya ta'lim yo'nalishi bitiruvchilarining taxsil olish mobaynida majburiy fanlarini o'qib o'zlashtirganlik darajasini aniqlash uchun o'tkaziladigan yakuniy davlat attestatsiyasi sinovlari bo'yicha ishlab chiqilgan.

2024-2025 o'quv yili bakalavriat ta'lim yo'nalishlari bitiruvchi talabalaridan yakuniy davlat attestatsiyasi test sinovlari universitet Kengashining 2024-yil 29-iyundagi 13-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan ishchi o'quv rejadagi majburiy fanlaridan o'tkaziladi.

Yakuniy Davlat Attestatsiyasi o'tkaziladigan fanlar tarkibi:

1. Umumiy tabiiy geografiya (mutaxassislik fan);
2. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya (mutaxassislik fan);
3. Jahon geografiyasi (mutaxassislik fan);
4. O'zbekiston geografiyasi (mutaxassislik fan).

1. UMUMIY TABIIY GEOGRAFIYA

Geografiya fanining rivojlanishini asosiy bosqichlari

Ilk geografik bilimlarining paydo bo'lishi. Antik davrda geografiyaning rivojlanishi. Geografik g'oyalarning Aristotel, Eratosfen, Ptolemey ishlarida rivojlantirilishi. Geografiya fanining o'rta asrlarda rivojlanishi. Mazkur davrda geografiya fanining Sharq mamlakatlarida rivojlanishi (Al-Xorazmiy, Al-Farg'oniy, Al-Beruniy, Ibn Sino, Bobur va boshq.). Buyuk geografik kashfiyotlarning geografiya fanining rivojlanishidagi ahamiyati. XIX asrda ilmiy geografiyaning rivojlanishi. Geografiya fanining hozirgi paytda rivojlanishi. Geografik qobiq, biosfera, geografik muhit ta'limotlarining yaratilishi. O'zbekistonda geografiya fanining rivojlanishi.

Koinot, Quyosh sistemasi va Yer

Koinot haqida asosiy tushunchalar: Olam, Galaktika, yulduzlar, Quyosh sistemasi, Quyosh va sayyoralar. Yerning shakli, o'lchamlari va harakatlari. Yerning o'z o'qi va Quyosh atrofida aylanishining geografik oqibatlari.

Litosfera

Yer po'sti va uning tarkibi. Geoxronologik jadval. Asosiy tog' bo'lish bosqichlari. Platformalar, geosinklinallar. Yer yuzasining asosiy relef shakllari. Yer yuzasi tuzilishning asosiy xususiyatlari. Yer yuzasida quruqlik va suvning taqsimlanishi. Qit'a va materik tushunchasi. Materiklar, orollar, yarim orollar. Relif hosil qiluvchi asosiy jarayonlar. Endogen (ichki) va ekozen (tashqi) kuchlar tushunchalari. Quruqlik yuzasidagi asosiy relef shakllari – tekislik, pasttekislik, adirlar, qirlar, platolar, tog' tizmalari, tog' va yassi tog'lar. Tog'larning paydo bo'lishi va balandligiga ko'ra turlari. Cho'kma va botiqlar.

Gidrosfera

Gidrosfera haqida umumiy tushuncha. Uning tarkibiy qismlari. Suvning Yer sharida taqsimlanishi. Suvning aylanma harakati. Dunyo okeani va uning tarkibiy qismlari. Okean suvining xususiyatlari: harorati, va shoʻrligi. Suvning harakatlari. Okean tubi reliefi. Suvosti togʻ tizmalari, kotlovinalar, suvosti choʻkmalari(novlar).

Quruqlikdagi suvlar. Yer usti suvlari: daryolar, koʻllar, botqoqliklar, muzliklar va muzloqlar. Xionosfera. Qor chizigʻi. Qoplama muzliklar va ular hosil qilgan relef shakllari. Yer osti suvlari. Mineral va termal suvlar. Artezian suvlari.

Atmosfera

Atmosfera tushunchasi. Atmosferaning tarkibi. Atmosfera qatlamlari – troposfera, mezosfera, termosfera (ionosfera), ekzosfera. Ozon qatlami va uning Yer hayotida tutgan oʻrni. Quyosh radiatsiyasi va uning Yer yuzasida taqsimlanishi. Havo harorati va uning dinamikasi. Havo bosimi. Past va yuqori bosim markazlari, siklon va antitsiklon tushunchalari. Shamollar, uning turlari, mahalliy va sayyoraviy shamollar. Havo massalari va frontlari. Atmosferadagi suvlar. Nisbiy va mutloq namlik. Bulutlar, ularning turlari. Yogʻinlar – yomgʻir, qor, doʻl, shudring, tuman.

Ob-havo va iqlim. Ob-havo va uning elementlari. Oʻrganish usullari. Iqlim. Iqlim hosil qiluvchi omillar. Kontinental, dengiz, oraliq va musson iqlimlar, ularning muhim xususiyatlari. Iqlim mintaqalari.

Biosfera

Hayotning tarqalish chegerasi. Organizmlarning turlari va ularning vazifasi (faoliyat). “Ekologiya” fani haqida tushuncha. Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish tushunchalari. Oʻsimliklarning tekislik va balandliklar boʻyicha tarqalishi. Okeanlarning organik dunyosi (plankton, nekton, bentos). Biomassa. Nurash qobigʻi. Tuproq qatlami va uning inson hayotida tutgan oʻrni.

Tuproqlarning turlari, ularning Yer shari boʻyicha tarqalishi. Tuproq hosil qiluvchi omillar. Oʻzbekiston tuproqlari va ulardan foydalanishning ekologik jihatlari.

Geografik qobiqning harakatlari va ularning turlari

Geografik qobiqning issiqlik manbalari (ichki va tashqi). Geografik qobiqqa quyosh issiqligining kelishi. Modda va energiyaning aylanma harakati. Litosferadagi aylanma harakatlar. Mantiyada moddalar harakati, litosfera plitalari harakati. Togʻ tizmalarining hosil boʻlishi. Geosinklinallarning rivojlanishi. Togʻlarning koʻtarilishi va denudatsiya. Issiqlikning aylanma harakati. Atmosfera harakatlari. Okean va quruqlik oʻrtasida issiqlikning kundalik, fasliy va yillik aylanma harakati. Suvning aylanma harakati. Okeanda oqimlarning harakati. Geografik qobiqdagi davriy harakatlar. Geografik qobiqning bir butunligi va yaxlitligi.

Geografik qobiqning rivojlanishi

Rivojlanish manbalari. Geosferalarning vujudga kelishi va rivojlanishi. Geografik qobiq tarkiblarining rivojlanishi (litosfera, gidrosfera, atmosfera, biosfera). Geografik qobiq rivojlanishining

asosiy bosqichlari. Yerdagi hayotning paydo bo'lishi. Geografik qobiqning to'rtlamchi davrda rivojlanishi.

Jamiyat va geografik qobiq

Geografik qobiqning inson tomonidan o'zgarishi. Jamiyat va tabiatning o'zaro ta'siri. Geografik muhit haqida tushuncha. Hozirgi ilmiy – texnik jadallashtirish va uning geografik qobiqqa ta'siri. Atrof muhit monitoringi. Tabiatni va tabiiy resurslarni muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish muammolari.

2. IQTISODIY VA IJTIMOIIY GEOGRAFIYA

Inson geografiyasining fanlar tizimida tutgan o'rni, tadqiqot ob'ekti va predmeti.

Inson geografiyasining ichki tuzilishi va bu boradagi qarashlar. Tadqiqot ob'ekti va predmeti. Geograflar o'rtasida inson geografiyasining tadqiqot ob'ekti va predmeti, tushunchalari, mazmuni bo'yicha bahslar.

Inson geografiyasining shakllanishi

Inson geografiyasining fanlar tizimida tutgan o'rni. Uning boshqa fanlar bilan aloqalari. Inson geografiyasining ichki tuzilishi va bu boradagi qarashlar. Tadqiqot ob'ekti va predmeti. Geograflar o'rtasida inson geografiyasining tadqiqot ob'ekti va predmeti, tushunchalari, mazmuni bo'yicha bahslar.

Resurslar va landshaftlar.

Insonning atrof muhitga ta'siri va tabiatni muhofaza qilishning zarurligi. Djordj Perkins Marsh. Tabiiy resurslar va ularning klassifikatsiyasi (tasniflanishi). Global xom ashyo muammosi. Geografik determinizm va possibilizm. Nikolay Nikolaevich Baranskiyning inson va tabiat o'zaro munosabatlari muammolariga nisbatan nuqtai-nazari. XX asrning birinchi yarmida mintaqaviy tadqiqotlarning ko'payishi. Inson yoki ijtimoiy geografiyada landshaft.

Fanning tadqiqot usullari.

Tadqiqot usuli haqida umumiy tushuncha. Kartografik, geografik taqqoslash, statistik va tarixiy metodlarning iqtisodiy geograflar uchun ahamiyati. Ijtimoiy geografiyada miqdoriy inqilob. Kuzatuv, modellashtirish, anketa-so'rov, ekstrapolyatsiya, tizim-tarkib usullari, ularning iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni o'rganishdagi roli. Hulq-atvor geografiyasining vujudga kelishi. Fanning ijtimoiylashuvi va ekologiyalashuvi.

Tarixiy geografiya

Yerdagi insonning tarqalishi. Tayyor ne'matlarni yig'ib oluvchi xo'jalikdan ishlab chiqarishga o'tish. Agrar inqilob va uning oqibatlari. Geografik mehnat taqsimotining shakllanishi. Osiyo, Afrika va Yevropa mamlakatlarida shaharlarning vujudga kelishi va ilk sivilizatsiyalarning shakllanishi. Buyuk Ipak yo'lining O'rta Osiyoning rivojlanishidagi roli. Jahon bozorining shakllanishi. Yevropa mamlakatlarida sanoat inqilobi va uning turli mintaqalarning iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.

Aholi geografiyasi.

Aholi geografiyasi iqtisodiy geografiyaning muhim va alohida tarmog‘i ekanligi. Aholi geografiyasining tuzilishi. Aholi geografiyasining muhim tushunchalari. Aholi dinamikasi. Aholi takror barpo bo‘lishining an’anaviy tipi. Demografik portlash fenomeni. Aholi takror barpo bo‘lishining zamonaviy tipi. Aholi sonining tez ko‘payib borishi xavf soladimi?

Madaniy makon (madaniyat geografiyasi).

Madaniyat mintaqaning muhim xarakteristikalaridan biri sifatida. Tillar geografiyasi. Dinlar geografiyasi. Madaniyat geografiyasi va aholi. Yer shari aholisining etnik tarkibi. O‘zbekiston aholisining etnik tarkibi. Jahonning yirik xalqlari. O‘rta Osiyoning madaniy makoni.

Urbanizatsiya.

Shaharlar geografiyasi inson, yoki iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning eng faol va yetakchi tarmog‘i ekanligi. Urbanizatsiyaning tadrijiy o‘zgarishlari. Shaharlar geografiyasini o‘rganishdagi bosqichlar. Shaharlarning funksiyalari. Shahar va qishloq joylarida aholi sonining o‘shish xususiyatlari. Urbanizatsiya jarayoni va uning “sharqona” ko‘rinishi. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari. Shahar muammoli sohalardan biri sifatida. O‘zbekistonda urbanizatsiyani geografik o‘rganish.

Iqtisodiy geografiya.

Iqtisodiy geografiya inson geografiyasining muhim bir tarmog‘i ekanligi. Iqtisodiy geografiyaning tuzilishi. Sanoat, qishloq xo‘jaligi, transport geografiyalari inson geografiyasining asosiy tarmoqlari sifatida. Xo‘jalik tarmoqlari haqida tushuncha, ularning klassifikatsiyasi.

Sotsial geografiya.

Ijtimoiy geografiyaning tadqiqot obekti va predmeti, fanlar tizimida tutgan o‘rni. Ijtimoiy geografiyani keng va tor ma’noda tushunish. Sotsial geografiyaga oid tadqiqotlar. Sotsial geografiyaning tarmoqlari. Ta’lim geografiyasi, O‘zbekiston ta’lim tizimi. Ayrim xorijiy mamlakatlarning ta’lim tizimi. Tibbiyot geografiyasi, uning tadqiqot ob’ekti va predmeti, ijtimoiy-geografik fanlar tizimida tutgan o‘rni. Tibbiyot geografiyasining tuzilishi. Aholi salomatligiga ta’sir qiluvchi asosiy omillar. Aholi salomatligi va ekologiya. Jinoyatchilik geografiyasi. Sotsial geografiyaning muhim vazifalari va muammolari.

Tibbiyot geografiyasi.

Tibbiyot geografiyasi, uning tadqiqot ob’ekti va predmeti, ijtimoiy-geografik fanlar tizimida tutgan o‘rni. Tibbiyot geografiyasining tuzilishi.. Aholi salomatligi geografiyasi. Nozogeografiya. OITS/OIV geografiyasi. Tabiiy va ijtimoiy muhitning inson salomatligiga ta’siri. Iqlimning global isishi va kasalliklar geografiyasi.

Siyosiy geografiya.

Siyosiy geografiya, uning ob’ekti va predmeti. Siyosiy geografiyaning inson geografiyasi fanlari tizimidagi o‘rni va aloqalari. Siyosiy geografiyaning shakllanish xususiyatlari va bunda g‘arb

olimlarining xizmatlari. Siyosiy geografiyaning tuzilishi. Siyosiy geografiya va geosiyosat. Ularning o‘zaroaloqadorligi va rivojlanish xususiyatlari.

Geografik tuzilmalar va geografik jarayonlar

Xagget P. bo‘yicha hududiy tizimlarni o‘rganishning elementlari. Oqimlar va kommunikatsiyalar. Tugunlar va ierarxiya. Areallar. Hududiy (prostranstvennye) modellar. Iogann Tyunen modeli. Valtera Kristaller va Avgust Lyoshlarning “Markaziy joylar” modeli. Boshqa hududiy modellar. Geografik mehnat taqsimoti va iqtisodiy rayonlarning shakllanishi. Halqaro va rayonlararo mehnat taqsimoti. Iqtisodiy geografik o‘rin. Aholi migratsiyasi jarayonlari va uning sabablari. Hozirgi zamon halqaro aholi migratsiyasining geografik manzarasi. Globalizatsiya jarayonlari.

Inson geografiyasi va ekologiya.

Ekologiya, uning iqtisodiy va ijtimoiy geografiya bilan aloqasi, asosiy vazifalari. Umumiy ekologiyadan ijtimoiy ekologiyaga. Ijtimoiy ekologiyaning shakllanishi va rivojlanishi. Ekologik barqaror rivojlanish konsepsiyasi. Iqlimni saqlash muammosi. Iqlimni shakllantiruvchi omillar. Tabiiy va kuchaygan parnik effekti. Iqlim muammolari bo‘yicha halqaro kelishuvlar.

Insoniyatning global muammolari

Global muammo nima? Jahonning global muammolari va ularning yechimi. Iqlim o‘zgarishlari muammosi. Xomashyo va energetika muammosi. Okean resurslaridan foydalanish muammosi.

3. JAHON GEOGRAFIYASI

1-bo‘lim. Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi

Yevrosiyo

Materiklar, qit‘alar, orollar, yarimorollar, okeanlar, dengizlar, qo‘ltiqlar va bo‘g‘ozlar haqida umumiy tushuncha. Yevrosiyoning asosiy xususiyatlari (maydonining kattaligi, shimoldan janubga cho‘zilganligi va shimoliy yarim shardagi hamma geografik mintaqalarning namoyon bo‘lganligi. Relefining juda xilma-xilligi, quruqlikning eng baland va past nuqtalarining shu materikda joylashganligi va boshq.). Siyosiy xaritasi va asosiy xalqlari. Materikning shakllanish tarixi. Qadimgi platformalar, kaledon, gersin va alp burmalanish bosqichlarida hosil bo‘lgan geologik tuzilmalar va ularning relefda aks etishi. Relefining asosiy shakllari. Vulqonli oblastlar. Foydali qazilmalari. Iqlimini hosil qiluvchi omillar. Ichki suvlari. Yevrosiyoning tuproqlari, o‘simlik va hayvonot dunyosi. Geografik mintaqalari va tabiat zonalari. Yevrosiyoning yirik regional tabiiy geografik o‘lkalari: Shimoliy Yevropa, Markaziy Yevropa, Janubiy Yevropa, Sharqiy Yevropa, G‘arbiy Sibir, Sharqiy Sibir, Uzoq Sharq, Sharqiy Osiyo, Janubi-Sharqiy Osiyo, Markaziy Osiyo, O‘rta Osiyo, Janubiy Osiyo, Janubi-g‘arbiy Osiyo, Old Osiyo (har bir regional tabiiy geografik o‘lkaning umumiy tabiiy geografik tasnifi: geografik o‘rni, tektonikasi va geologik tuzilishi, foydali qazilmalari va relefi, iqlimi, ichki suvlari, tuproqlari, o‘simliklari va hayvonot dunyosi, tabiatiga inson faoliyatining ta’siri yoritiladi).

Shimoliy Amerika

Tabiiy geografik xususiyatlari. Shakllanish tarixi. Materikning tarkib topishidagi asosiy bosqichlar. Shimoliy Amerika platformasi, kaledon, gersin, kimmeriy, laramiy va Alp burmalanishi oblastlari va ularning relefda aks etishi. Foydali qazilmalarini joylanish qonuniyatlari va ulardan foydalanish darajasi. To'rtlamchi davr muzliklarining relef shakllarini hosil bo'lishidagi ahamiyati. Asosiy relef shakllari.

Iqlimi. Iqlimini hosil qiluvchi omillar. Atrofidagi okeanlarning materik iqlimiga ta'siri. Iqlimni fasllar bo'yicha almashinishi. Iqlim mintaqalari va ularning ta'rifi. Ichki suvlari. Daryo turlari, yirik daryolar ta'rifi. Ko'llar va ularning kelib chiqishi. Suv resurslari.

O'simligi, tuproqlari va hayvonot dunyosi. O'simliklarining kelib chiqish markazlari va hozirgi o'simlik qoplaminin shakllanish tarixi. Tuproq, o'simlik va hayvonot dunyosining tarqalish qonuniyatlari. O'simlik va hayvonot dunyosini muhofaza qilish masalalari. Milliy bog'lar, qo'riqxonalar va alohida qo'riqlanadigan joylar.

Geografik mintaqalar va tabiat zonalari, ularning joylanishining o'ziga xos xususiyatlari. Kordilera tog'laridagi balandlik mintaqalari. Landshaftlar va ularning inson tomonidan o'zlashtirilishi. Yirik regional tabiiy geografik o'lkalari: Kordilera tog'lari, Kordilera tog'laridan tashqaridagi sharq.

Kordilera tog'laridan tashqaridagi sharq quyidagi kichik regional o'lkalarga ajratiladi: Grenlandiya, Kanada-Arktika to'plam orollari, Lavrentiya qirlari, Markaziy tekisliklar, Buyuk tekisliklar, Appalachi tog'lari, qirg'oq bo'yi tekisliklari. Kordilera tog'lari quyidagi kichik o'lkalarga ajratiladi: Alyaska Kordilerasi, Kanada Kordilerasi, Janubiy Kordilera, Meksika tog'ligi.

Janubiy Amerika

Geografik joylanishi, qiyofasi, o'lchamlari va tabiatining asosiy xususiyatlari, Shimoliy Amerika materigi bilan o'xshashligi va farqlari.

Shakllanish tarixi, relefi va foydali qazilmalari. Janubiy Amerika platformasi, kaledon, gersin, mezozoy va Alp burmalanish oblastlari. Sharqiy qismidagi yassi tog'lar va tekislik, pasttekisliklar. And burmalanish oblasti. Iqlimi. Iqlimini hosil qiluvchi omillar. Atrofidagi okeanlarning iqlimga ta'siri. Iqlimning fasllar bo'yicha almashinishi. Iqlim mintaqalari va ularning ta'rifi. Ichki suvlari. Asosiy daryolari, ularning ta'rifi. Ko'llari. Suv resurslari.

Tuproq, o'simlik qoplami va hayvonot dunyosining asosiy xususiyatlari. Zoogeografik oblastlari. Geografik mintaqalari va zonalari. And tog'laridagi mintaqalar.

Yirik regional tabiiy geografik o'lkalari: And tog'lari, And tog'laridan tashqaridagi sharq.

And tog'laridan tashqaridagi sharq quyidagi kichik tabiiy geografik o'lkalarga ajratiladi: Gviana yassi tog'ligi, Amazonka pasttekisligi, Braziliya yassi tog'ligi.

Afrika

Materik geografik o'rnining asosiy xususiyatlari. Shakllanish tarixi, relefi va foydali qazilmalari. Afrika platformasi va uning relefda aks etganligi. Baland va past Afrika. Shimoliy Afrika cho'llari.

Buyuk Afrika yoriqlari. Paleozoy va burmalanish oblastlari va ularning relefda aks etishi. Rudali foydali qazilmalarning baland Afrikada, neft, gaz, fosforit konlarining past Afrikada joylashganligi.

Iqlimi. Iqlimini hosil qiluvchi asosiy omillar. Yoz va qish fasllarida harorat, namlik va yog‘inning taqsimlanishi. Iqlim mintaqalarining takrorlanishi (ekvatorial mintaqadan tashqari). Hayvonot dunyosining o‘ziga xos xususiyatlari. Tuproqlari va ularning hosil bo‘lish jarayoni. Cho‘llanish muammosi va uni yechish yo‘llari. Asosiy qo‘riqxonalari. Geografik mintaqalari va tabiat zonalari, ularning tavsifi.

Yirik regional tabiiy geografik o‘lkalari: Past Afrika, Baland Afrika.

Past Afrika quyidagi kichik tabiiy geografik o‘lkalarga ajratiladi: Atlas tog‘lari; Sahroi Kabir.

Baland Afrika quyidagi kichik tabiiy geografik o‘lkalarga ajratiladi: Sharqiy Afrika; Janubiy Afrika.

Avstraliya

Janubiy yarim sharda joylashganligi, o‘lchamlari, o‘ziga xos xususiyatlari. Tarkib topish tarixi, reliefi va foydali qazilmalari. Avstraliya platformasining tuzilishi va uni relefda aks etganligi (g‘arbiy Avstraliya yassi tog‘ligi, Markaziy tekislik), paleozoy burmalanish mintaqasi (Sharqiy Avstraliya tog‘lari). Hozirgi vaqtdagi relef hosil qiluvchi omillar. Rudali foydali qazilmalar, oltin mintaqasi, neft-gaz va ko‘mir havzalari.

Iqlimi va ichki suvlari. Iqlimini hosil qiluvchi omillar. Namlik va yog‘inni taqsimlanishi. Iqlim mintaqalari. Daryolari. “Kriklar”, sho‘r ko‘llar, yer osti suvlari (artezian havzalari).

Geografik mintaqalari va tabiat zonalari. Regional tabiiy geografik o‘lkalari: G‘arbiy Avstraliya, Markaziy tekislik va Sharqiy Avstraliya tog‘lari.

Okeaniya

Geografik joylanishi. Tabiatning asosiy xususiyatlari. Geologik tuzilish va reliefi. Mezozoy va kaynozoy burmalanish mintaqalari va janubi-g‘arbiy Okeaniya orollarining hosil bo‘lishi. Vulqonlar otilishi. Mikroneziya va Polineziya orollarining hosil bo‘lishi. Tropik mintaqalarda okean sathining o‘zgarishi va marjon orollarining hosil bo‘lishi. Asosiy relef shakllari. Foydali qazilmalari.

Iqlimi va ichki suvlari. Havo massalari va ularning harakati, harorat, yog‘inlar, tropik siklonlar.

Tuproq-o‘simlik qoplami va hayvonot dunyosi. Tuproqlarning, o‘simliklarning asosiy turlari. Hayvonot dunyosining o‘ziga xos xususiyatlari.

Tabiiy geografik o‘lkalari: Melaneziya, Mikroneziya, Polineziya, Yangi Zelandiya.

Antarktida

Qutb doirasi ichida joylashgan yagona materik ekanligi. Tabiatining asosiy qirralari, o‘lchamlari. shakllanish tarixi. Muz usti va osti reliefi. Muzning qalinligi. Shelf muzliklari. “Vohalar”. Iqlimining o‘ziga xos xususiyatlari. O‘simlik va hayvonot dunyosi. G‘arbiy Antraktida, Sharqiy Antraktida. Ularning umumiy tabiiy geografik tasnifi.

2-bo'lim. Jahon mamlakatlari iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi

Dunyoning hozirgi zamon siyosiy xaritasi, jahon mamlakatlarining sotsial-iqtisodiy guruhlari

Dunyoning siyosiy xaritasi va uning shakllanish xususiyatlari. Jahon mamlakatlarining umumiy ta'rif, hududi va aholi soni. Mamlakatlarning davlat tuzumi. YaIM bo'yicha mamlakatlar tavsifi. Davlatlarning tiplari. O'tish iqtisodiyoti, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar. Anklav va eksklav mamlakatlar.

Jahon tabiiy resurslari geografiyasi. Ekologik muammolar

Jahon tabiiy resurslarining turlari. Agroiqlim resurslari. Yer-suv resurslari. Hidroenergetika resurslari. Foydali qazilmalar geografiyasi. Dunyo okeani resurslari. Tabiat-jamiyatning o'zaro ta'siri va uning oqibatlari. Jahon va uning mintaqalarida geoekologik muammolar.

Jahon aholisi

Jahon aholisi soni va o'sishi. Aholi zichligi va joylashuvi. Aholi takror barpo bo'lishi. «Demografik portlash» va uning oqibatlari. Dunyo mintaqalarida demografik o'tish davrining xususiyatlari. Dunyoning turli mintaqalaridagi asosiy demografik ko'rsatkichlar. BMTning demografik prognozi. Zamonaviy xalqaro migratsiya va uning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri. Mehnat resurslari va ulardan foydalanish, ishsizlik muammosi.

Jahon urbanizatsiyasi

Urbanizatsiya va unga ta'sir etuvchi omillar. Shahar va qishloq aholisi. Jahon urbanizatsiyasining mintaqaviy xususiyatlari. Suburbanizatsiya. Dunyoviy shaharlar, yirik aglomeratsiyalar, megalopolislar. Poytaxt shaharlar va ularning iqtisodiy salohiyati.

Xalqaro mehnat taqsimoti va unga ta'sir etuvchi omillar

Xalqaro mehnat taqsimotining shakllanishi. Hududiy mehnat taqsimoti. Xalqaro va rayonlararo mehnat taqsimoti. Xalqaro mehnat taqsimoti va jahon xo'jaligining shakllanishi.

Jahon xo'jaligi

Jahon xo'jaligi va uning tarmoqlar tarkibi. Jahon xo'jaligining shakllanish va rivojlanish bosqichlari. Yevropa va Shimoliy Amerika mamlakatlaridagi sanoat inqilobining dunyo mintaqalari iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.

Hozirgi zamon rivojlanayotgan mamlakatlari iqtisodiyotining yuqori su'atda o'sishiga ta'sir etuvchi omillar.

Jahon sanoati

Sanoatni hududiy tashkil etish omillari. Xomashyo, energetika, mehnat resurslari, transport va ekologik omillar. Jahon sanoatining tarmoqlar tarkibi. Jahon energetika sanoati. Jahon neft zahirasi va uni qazib olish. Gaz sanoati. Ko'mir sanoati geografiyasi. Jahonda elektroenergiya ishlab chiqarish. Qora va rangli metallurgiya. Po'lat ishlab chiqarish va eksport qilish. Rivojlangan mamlakatlarda

fantalab mashinasozlik sanoatining mujassamlashuvi. Avtomobilsozlik. Kimyo sanoati. O'rmon sanoati. Yengil sanoat. Oziq-ovqat sanoati.

Jahon qishloq xo'jaligi

Qishloq xo'jaligi tarmoqlari. Dehqonchilik:donli ekinlar, texnika ekinlari, moyli ekinlar, sabzavotchilik, bog'dorchilik va uzumchilik.

Chorvachilik. Qoramolchilik.Cho'chqachilik. Qo'ychilik. Parrandachilik.

Fan-texnika inqilobining jahon qishloq xo'jaligiga ta'siri. Intensiv va ekstensiv qishloq xo'jaligi. Global oziq-ovqat muammosi.

Jahon transporti

Transportning turlari. Mamlakatlararo iqtisodiy aloqalarda transportning tutgan o'rni. Jahon transportining yuk tashish tarkibi. Dengiz transporti. Globallashuv jarayonlari va unda transportning ahamiyati.

Xalqaro iqtisodiy integratsiya va globallashuv jarayonlari

Globallashuv jarayonlari. Xalqaro iqtisodiy aloqalarning turlari. Erkin iqtisodiy zonalar. Xalqaro iqtisodiy integratsiya. Integratsiya birlashmalarida O'zbekistonning ishtiroki. Transmilliy kompaniyalar geografiyasi. Dunyoning yirik iqtisodiy-ijtimoiy va geosiyosiy mintaqalari.

Yevropa mamlakatlari

Yevropa siyosiy xaritasi, uning jahon iqtisodiyotida tutgan o'rni. Subregionlari. Yirik davlatlari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi.

Germaniya. Iqtisodiy geografik o'rni, tabiiy sharoiti va resurslari. Aholisi va mehnatda bandlik. Iqtisodiyoti. Transporti va tashqi iqtisodiy aloqalari. Birlashgan Germaniyaning iqtisodiy rivojlanish muammolari va istiqbollari. Ichki tafovutlari.

Buyuk Britaniya. Iqtisodiy geografik o'rni, tabiiy sharoiti va mineral resurslari. Ularning mamlakat xo'jaligini rivojlantirishdagi ahamiyati. Sanoatining rivojlangan tarmoqlari. Qishloq xo'jaligi. Tashqi iqtisodiy aloqalari.

Fransiya. Mineral resurslarini xo'jalikda tutgan o'rni. Aholisi va mehnat resurslari. Sanoat ishlab chiqarishining ixtisoslashuvi va hududiy tarkibi xususiyatlari. Fransiya va O'zbekiston iqtisodiy munosabatlari.

Italiya. Iqtisodiy geografik o'rning o'ziga xosligi. Aholisi va mehnat resurslari. Iqtisodiyoti. Turizmni mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyati. Ichki tafovutlari. O'zbekiston - Italiya hamkorligi.

MDH va Sharqiy Yevropa davlatlari

Sharqiy Yevropaning o'tish iqtisodiyoti davlatlari. Tabiiy, mineral xom ashyo, demografik, geosiyosiy, transport-kommunikatsiya va ishlab chiqarish salohiyati. Rossiyaga iqtisodiy geografik

tavsif.O'zbekistonga qo'shni MDH tarkibidagi mamlakatlar: Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston.

Osiyo mamlakatlari

Sharqiy Osiyoning rivojlangan davlatlari. Yaponiyaning jahon ilmiy-texnika taraqqiyotida tutgan o'rni. Janubiy Koreyaning iqtisodiy rivojlanishi. Xitoy iqtisodiyoti.

Janubiy-sharqiy Osiyo davlatlari. Osiyoning yangi industrial mamlakatlari.

Janubiy Osiyo. Hindiston. Iqtisodiy geografik o'rni va tabiiy resurslari. Aholisi. Xo'jaligi. O'zbekistonning Osiyo mamlakatlari bilan iqtisodiy hamkorligi.

Shimoliy Amerika davlatlari

AQSh. Iqtisodiy geografik o'rni. Sanoat tarmoqlari va ularning joylashuvi. Qishloq xo'jaligi. Transporti va tashqi iqtisodiy aloqalari. Iqtisodiy rayonlari. AQSh-O'zbekiston hamkorligi.

Kanada. Iqtisodiy geografik o'rni va tabiiy resurslari. Aholisi. Mamlakat xo'jaligida o'rmon va yog'ochsozlik sanoatining ahamiyati. Qishloq ho'jaligi. Tashqi iqtisodiy aloqalari.

Janubiy Amerika davlatlari

Tabiiy resurslari. Aholisi. Iqtisodiyotining rivojlanishi. Braziliya. Iqtisodiy geografik o'rni va tabiiy resurslari. Aholisi va xo'jaligi. Ichki tafovutlari.

Afrika davlatlari

Iqtisodiy geografik o'rni. Xalqaro mehnat taqsimotida tutgan o'rni. Xo'jaligidagi o'ziga xos xususiyatlar. Sanoat tarmoqlari va ularning joylashuvi. Qishloq xo'jaligi. Transporti va tashqi iqtisodiy aloqalari.

Shimoliy Afrika davlatlari. Janubiy Afrika Respublikasi.

Avstraliya va Okeaniya

Makroiqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlari. Xalqaro mehnat taqsimotida tutgan o'rni. Xo'jaligidagi o'ziga xos xususiyatlar. Sanoatining asosiy tarmoqlari. Qishloq xo'jaligi. Chorvachilik.

Okeaniya davlatlari rivojlanishining asosiy muammolari.

4. O'ZBEKISTON GEOGRAFIYASI

1-bo'lim. O'zbekiston tabiiy geografiyasi

O'zbekiston tabiatini shakllantiruvchi omillar

O'zbekistonning geografik o'rni, chegaralari, maydoni. Eng muhim landshaft-geografik xususiyatlari. O'zbekiston tabiatini o'rganilish tarixidan.

Tektonikasi va geologik tarixi

Yer po'stining hozirgi kundagi harakatlari. Zilzilalar. O'zbekistonning seysmik rayonlari. Orografik tuzilishi.

O‘zbekiston iqlimi

O‘zbekiston iqlimiga umumiy tavsif. Landshaftlarning shakllanishida muhim o‘rin tutuvchi iqlim hosil qiluvchi omillar tahlili. Iqlim mintaqalarini va zonalarining shakllanishi. Havo haroratining taqsimlanishi. Termik resurslari va ularning qishloq xo‘jaligidagi ahamiyati. Qor qoplami. Shamollar va ularning turlari.

O‘zbekistonning ichki suvlari

Umumiy gidrologik tavsif. Daryolarning to‘yinishiga ko‘ra tiplari. Daryolar, ko‘llar, muzliklar va ularning geografik taqsimlanishi. Orol muammosi. Asosiy kanallar va suv omborlari, ularning ahamiyati. Suv boyliklaridan oqilona foydalanish. O‘zbekiston hududining yer osti suvlari.

Tuproqlari, o‘simliklari va hayvonot dunyosi

O‘zbekiston tuproqlari, ularning xususiyatlari. Yer resurslari, ularning holati va ulardan oqilona foydalanish.

O‘simliklarining ekologik va geografik xususiyatlari. O‘zbekistonning cho‘l, adir, tog‘, yaylov o‘simliklari va ularning xo‘jalikdagi ahamiyati, muhofazasi.

O‘zbekiston hayvonotining landshaft zonolari bo‘ylab tarqalishi. O‘zbekiston hayvonotini muhofaza qilish muammolari.

O‘zbekistonda tabiat va atrof-muhitni muhofaza qilish

O‘zbekistondagi ayrim regional va mahalliy geoekologik muammolar va ularning yechimi. Noyob landshaftlar va tabiat yodgorliklari muhofazasi. Qo‘riqxonalar, milliy bog‘lar, buyurtmalar.

Regional qism

O‘zbekistonni tabiiy-geografik rayonlashtirish.

O‘zbekistonni tabiiy-geografik rayonlashtirish. Mavjud rayonlashtirish sxemalarining tahlili. O‘zbekistonning o‘quv maqsadlariga moslashtirilgan tabiiy-geografik rayonlashtirish sxemasi.

Tekislik kichik provinsiyasi.

Ustyurt okrugiga tabiiy geografik tavsif. Quyi Amudaryo okrugiga tabiiy geografik tavsif. Qizilqum okrugiga tabiiy geografik tavsif. Quyi Zarafshon okrugiga tabiiy geografik tavsif.

Tog‘ oldi va tog‘ kichik provinsiyasi.

O‘rta Zarafshon okrugiga tabiiy geografik tavsif. Qashqadaryo okrugiga tavsif. tabiiy geografik Surxondaryo okrugiga tabiiy geografik tavsif. Mirzacho‘l okrugiga tabiiy geografik tavsif. Chirchiq-Ohangaron okrugiga tabiiy geografik tavsif. Farg‘ona okrugiga tabiiy geografik tavsif.

2-bo‘lim. O‘zbekiston iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi

O‘zbekistonning jaxon siyosiy xaritasidagi o‘rni, ma‘muriy-hududiy bo‘linishi

O‘zbekiston Respublikasining geografik va siyosiy geografik o‘rni, maydoni va chegaralari. Uning mamlakatni tarixiy, siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bilan bog‘liqligi. O‘zbekiston

Respublikasining makrogeografik, mezogeografik va mikrogeografik tutgan o'ri va roli. Mamlakatning ma'muriy-hududiy tuzilmasi.

O'zbekistonning tabiiy sharoiti va resurslari, ularning xo'jalik ahamiyati

O'zbekistonning yer yuzasi tuzilishi va mineral resurs salohiyati. Iqlimi va suvlari. Agroiqlim resurslari va ularning xo'jalik ahamiyati. Kanallar va suv omborlari, ulardan foydalanishning hozirgi ahvoli. Yer fondi va uning tarkibiy tuzilishi. O'zbekistonning hayvonot va o'simlik dunyosi, ularning xo'jalik ahamiyati.

O'zbekiston aholisi va mehnat resurslari, mehnat bozori

Aholi soni va uning tadrijiy o'zgarishlari. Mamlakat aholisining joylashuv xususiyatlari. Aholi sonining o'sishi va joylashuviga ta'sir qiluvchi omillar. Respublika aholisining tabiiy va mexanik xarakati, ularning mintaqaviy xususiyatlari. Aholining jins-yosh, milliy va ijtimoiy tarkibi. Shahar va qishloq aholisi. Urbanizatsiya va uning regional xususiyatlari.

Mehnat resurslari va ulardan foydalanish. Mehnat bozori va uning hududiy jihatlari.

O'zbekiston Respublikasi xo'jaligining umumiy tavsifi

Milliy iqtisodiyotning shakllanishi xususiyatlari. Uning tarkibiy tuzilishi va rivojlanishining asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari. Mamlakat xo'jaligining ixtisoslashuvi va uning mintaqaviy xususiyatlari. Asosiy ixtisoslashgan tarmoqlari.

O'zbekiston sanoati. Yoqilg'i-energetika majmuasi

Sanoatning tarmoqlar tarkibi. Yoqilg'i-energetika majmuasi, uning iqtisodiyotda tutgan o'ri. Yoqilg'i sanoatining tarmoqlari. Ko'mir, neft va gaz sanoati. Yoqilg'i sanoati korxonalarining joylanishi xususiyatlari. O'zbekistonda ko'mir, neft, tabiiy gaz qazib olish.

Elektr-energetika sanoati. Elektr stansiyalar va ularning turlari, joylashuvi xususiyatlari. Hidroelektrstansiyalar va issiqlik elektrstansiyalar. Elektr energiya ishlab chiqarishning tadrijiy o'zgarishlari.

Sanoat markazlari, sanoat tugunlari, sanoat rayonlari. Muqobil energiya resurslaridan foydalanish masalalari. Energiya ishlab chiqarish sikllari.

Metallurgiya sanoati

O'zbekiston metallurgiya majmuasi va uning tuzilishi. Qora va rangli metallurgiya sanoati. Ularning korxonalarini joylashuvi xususiyatlari, xomashyo bazasi, mahsulot ishlab chiqarish. Metallurgiya sanoati geografiyasi.

Kimyo sanoati

O'zbekistonda kimyo sanoatining shakllanishi va rivojlanishi. Uning tarmoqlar tarkibi. Kimyo, neft kimyosi, mineral o'g'itlar, sintetik tola ishlab chiqarish, kimyo-farmatsevtika, lok-bo'yoq va boshqa tarmoqlar, ularning joylanishi. Kimyo sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish va uning hududiy tuzilishi.

Mashinasozlik va metalni qayta ishlash sanoati

Mashinasozlik va metalni qayta ishlash sanoatining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'ri. Uning tarkibiy tuzilishi. Transport, traktor va qishloq xo'jaligi, to'qimachilik, stanoksozlik, asbobsozlik, elektrotexnika mashinasozligi. Mustaqillik davrida mashinasozlikning rivojlanishi. Avtomobilsozlik va uning geografiyasi. Mashinasozlik majmuasida mahsulot ishlab chiqarishning tarmoqlar va hududiy xususiyatlari.

Qurilish materiallari, o'rmon, yog'ochni qayta ishlash va sellyuloza-qog'oz sanoati

O'zbekistonda qurilish materiallari sanoatining rivojlanishi. Uning yirik korxonalarini joylanishi. Qurilish materiallari ishlab chiqarishning tadrijiy va hududiy tarkibi. O'rmon, yog'ochni qayta ishlash va sellyuloza-qog'oz sanoati rivojlanishining imkoniyatlari.

Yengil va oziq-ovqat sanoati

O'zbekistonda yengil va oziq-ovqat sanoati shakllanishi va rivojlanishining omillari. Tarmoqlar tarkibi. Yengil sanoatning to'qimachilik, tikuvchilik, trikotaj, poyabzal, oziq-ovqat sanoati tarmoqlarining rivojlanishi. Yengil va oziq-ovqat sanoati mahsulotlari ishlab chiqarishning mintaqaviy xususiyatlari.

O'zbekiston qishloq xo'jaligi

Qishloq xo'jaligining milliy iqtisodiyotda tutgan o'ri va roli. O'zbekiston qishloq xo'jaligiga umumiy tavsif. Qishloq xo'jaligi tarmoqlari haqida tushuncha. Dehqonchilik. Chorvachilik va uning ixtisoslashuvi. Respublika agrosanoat majmuasi. Mustaqillik yillarida agrar islohotlar.

O'zbekiston yer-suv resurslaridan foydalanish. Yangi yerlarning o'zlashtirilishi. Irrigatsiya va melioratsiya .

Dehqonchilik

Dehqonchilikning qishloq xo'jaligi va mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'ri. Tarmoqlar tarkibi va rivojlanishi xususiyatlari. Texnika ekinlari (paxta, tamaki, kanop), g'allachilik, bog'dorchilik-uzumchilik, sabzavot-polizchilik, kartoshkachilik, moyli ekinlar va yem-hashak ekinlari yetishtirish. Qishloq xo'jaligi ekin maydonlari va mahsulot yetishtirishning mintaqaviy xususiyatlari. Dehqonchilik rayonlari.

Chorvachilik

Chorvachilikning respublika xo'jaligidagi ahamiyati. Chorvachilik tarmoqlarining joylashuviga ta'sir etuvchi omillar. Chorvachilikni tarmoqlar tarkibi. Qoramolchilik, qo'ychilik va echkichilik, qorako'lchilik, parrandachilik, cho'chqachilik, baliqchilik, pillachilik va boshqa tarmoqlar. Chorvachilik rayonlari Sut-go'sht, go'sht-sut va jun chorvachiligi. Chorva hayvonlari bosh soni va chorvachilik mahsulotlari yetishtirishning viloyatlar bo'yicha taqsimlanishi.

Ijtimoiy sohalarning rivojlanishi

Ijtimoiy soxalarning tuzilishi va rivojlanish xususiyatlari. O‘zbekiston ta’lim tizimi. Sog‘liqni saqlash tizimi va uning rivojlanishi. Aholiga xizmat ko‘rsatish. Rekreatsiya resurslari va rekreatsiya geografiyasi. O‘zbekistonda turizmning rivojlanishi, turizm geografiyasi.

O‘zbekiston transporti va tashqi iqtisodiy aloqalari geografiyasi

O‘zbekistonda milliy transport tizimining tarixiy tarkib topishi va rivojlanishi. Transportning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati. Transportda yuk va yo‘lovchi tashish geografiyasi. O‘zbekistonning savdo-iqtisodiy aloqalarida transportning roli. Respublikaning transport majmuasi. Transportning turlari. Temir yo‘l, avtomobil, quvur, havo, daryo transporti.

Mustaqillik yillarida mamlakat transportining rivojlanishi, O‘zbekistonning xalqaro savdo tizimlariga chiqish imkoniyatlari.

Regional qism

O‘zbekiston Respublikasi xo‘jaligining hududiy tarkibi va iqtisodiy rayonlari.

Iqtisodiy rayonlashtirishning nazariy va amaliy ahamiyati, uning respublika xo‘jaligini rivojlantirish rejalari bilan bog‘liqligi. Iqtisodiy rayon hosil qiluvchi omillar.

O‘zbekiston iqtisodiy rayonlari. Toshkent iqtisodiy geografik rayoniga tavsif. Farg‘ona iqtisodiy geografik rayoniga tavsif. Zarafshon iqtisodiy geografik rayoniga tavsif. Janubiy iqtisodiy geografik rayoniga tavsif. Mirzacho‘l iqtisodiy geografik rayoniga tavsif. Quyi Amudaryo iqtisodiy geografik rayoniga tavsif.

**2024-2025 o‘quv yili uchun tashkil etilgan
yakuniy davlat attestatsiyasining test sinovlarida bitiruvchi talabalarining
majburiy fanlari bo‘yicha bilimni baholash quyidagi
baholash mezonlari orqali aniqlanadi.**

**O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirining
2018 yil 9-avgustdagi 19-2018-son buyrug‘iga asosan**

2-§. Talabalar bilimni baholash mezonlari

Talabalarning bilimi quyidagi mezonlar asosida:

talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo‘llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo‘yicha tasavvurga ega deb topilganda — **5 (a‘lo) baho**;

talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo‘llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo‘yicha tasavvurga ega deb topilganda — **4 (yaxshi) baho**;

talaba olgan bilimni amalda qo‘llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo‘yicha tasavvurga ega deb topilganda — **3 (qoniqarli) baho**;

talaba fan dasturini o‘zlashtirmagan, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunmaydi hamda fan (mavzu) bo‘yicha tasavvurga ega emas deb topilganda — **2 (qoniqarsiz) baho** bilan baholanadi.

BAHOLASH TARTIBI

Yakuniy davlat attestatsiya sinovida bitiruvchi talabalar uchun majburiy fanlardan 25 tadan test savollari taqdim etilib, har bir to‘g‘ri javob uchun 4 balldan jami 100 ballikda jamlanib hisoblanadi. Bitiruvchi talabalar sinovda olgan bahosi Nizomning 1-jadvaliga muvofiq quyidagicha aniqlanadi:

100 balldan-90 ballgacha-5 (a‘lo);

89 balldan-70 ballgacha-4 (yaxshi);

69 balldan-60 ballgacha-3 (qoniqarli);

59 ball va undan kam-2 (qoniqarsiz).

Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risidagi Nizomga
ILOVA

1-jadval

Baholashni 5 baholik shkaladan 100 ballik shkalaga o'tkazish

JADVALI

5 baholik shkala	100 ballik shkala	5 baholik shkala	100 ballik shkala	5 baholik shkala	100 ballik shkala
5,00 — 4,96	100	4,30 — 4,26	86	3,60 — 3,56	72
4,95 — 4,91	99	4,25 — 4,21	85	3,55 — 3,51	71
4,90 — 4,86	98	4,20 — 4,16	84	3,50 — 3,46	70
4,85 — 4,81	97	4,15 — 4,11	83	3,45 — 3,41	69
4,80 — 4,76	96	4,10 — 4,06	82	3,40 — 3,36	68
4,75 — 4,71	95	4,05 — 4,01	81	3,35 — 3,31	67
4,70 — 4,66	94	4,00 — 3,96	80	3,30 — 3,26	66
4,65 — 4,61	93	3,95 — 3,91	79	3,25 — 3,21	65
4,60 — 4,56	92	3,90 — 3,86	78	3,20 — 3,16	64
4,55 — 4,51	91	3,85 — 3,81	77	3,15 — 3,11	63
4,50 — 4,46	90	3,80 — 3,76	76	3,10 — 3,06	62
4,45 — 4,41	89	3,75 — 3,71	75	3,05 — 3,01	61
4,40 — 4,36	88	3,70 — 3,66	74	3,00	60
4,35 — 4,31	87	3,65 — 3,61	73	3,0 dan kam	60 dan kam

ASOSIY ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdunazarov O'.O., Mirakmalov M.T., Sharipov Sh. M., Ibragimova R.A., Ibraimova A.A. Umumiy tabiiy geografiya. Darslik.-Toshkent. 2019
2. Vahobov H. Umumiy Yer bilimi. Darslik. –T.: Bilim, 2005.
3. Goudie A. Physische Geographie. Germany, 2002.
4. Savsova T.M. Общее землеведение. -M.: Akademiya, 2003.
5. Robert E.Gabler, James F.Petersen, L.MichaelTrapasso. Essentials of Physical Geography. USA, 2007.
6. World Regional Geography (This text was adapted by The Saylor Foundation under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 License without attribution as requested by the work's original creator or licensee).www.saylor.org/books.
7. Bokov V.A., Seliverstov Yu.P., Chervanov I.G. Общее землеведение.- SPb.:1999.
8. Savsova T.M. Общее землеведение. -M.: Akademiya, 2003.
9. Peter Haggett. Geographie: Eine Globale Synthese. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart 2004.
10. Soliev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodlar va amaliyot. – T.: Kamalak, 2013.
11. Soliev A.S., Mahamadaliev R. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya asoslari. – T., 2005.
12. Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya. Osnovi nauki. – M.: Vlados, 2003.
13. Vlasova T.V. Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyasi. -T.: 1985, I, II jild.
14. Yermakov Yu.G., Ignatev G.M. i dr. Fizicheskaya geografiya materikov i okeanov. – M.: Vysshaya shkola, 1988
15. Fizicheskaya geografiya mirovogo okeanov. -M.: Izd-vo MGU, 1998.
16. Boltaev M.J. Chet mamlakatlar iqtisodiy geografiyasi. Ma'ruzalar matni. – T., 2000.
17. Lipets Yu. G. Pulyarkin V. A., Shlixter S. B. Geografiya mirovogo xozyaystvo. – M., 1999
18. Sotsialno-ekonomicheskaya geografiya zarubejnogo mira. pod red. V.V.Volskogo. – M., 2003.
19. Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya stran blijnogo zarubejya. Pod red. M.Ratanova. – M., 2004.
20. Baratov P. O'zbekiston tabiiy geografiyasi. – T., O'qituvchi, 1996.
21. Hasanov I. O'zbekiston tabiiy geografiyasi (ma'ruzalar matni). – T., O'zMU, 2000.
22. Hasanov I., G'ulomov P.N. O'zbekiston tabiiy geografiyasi (1-qism). O'quv qo'llanma. – T.: O'qituvchi, 2007.
23. Hasanov I., G'ulomov P.N., Qayumov A. O'zbekiston tabiiy geografiyasi (2-qism). O'quv qo'llanma. – T.: Universitet, 2010.
24. Asanov G.R., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy jo'g'rofiyasi. -T.: "O'qituvchi", 1994.

25. Soliev A. O‘zbekiston geografiyasi. – T.:Universitet, 2014.
26. Soliev A va boshqalar Mintaqaviy iqtisodiyot. – T., 2003.
27. Soliev A., Nazarov M., Qurbonov Sh. O‘zbekiston hududlari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi. – T.: “Mumtoz so‘z”, 2010.
28. Vahobov H., Zaynutdinov A. Geografiya o‘qitish metodikasi. 1-qism Ma’ruzalar matni. - T.: Universitet, 2000.
29. Metodika obucheniya geografii v sredney shkole. Pod. red. L.M.Pancheshnikovoy. -M.: Prosveshchenie, 1983.
30. Qurbonniyozov R. Geografiya ta’limi metodikasi. -T.: Universitet, 1992.
31. Qurbonniyozov R. Geografiya ta’limi metodikasi. -Urganch, 2002.
32. Ro‘zieva D., Usmonboeva M., Xoliqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo‘llanilishi. T.: TDPU, 2013.